

Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

2020-12-28 Nr. 20/12/28

Dėl Šeimos politikos komisijos sudėties ir veiklos efektyvumo

Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymo (toliau – Įstatymas) 10 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta Vyriausybės kompetencija sudaryti Šeimos politikos komisiją (toliau – Komisija) ir tvirtinti jos nuostatus. Įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Komisija „sudaroma iš ministerijų ir kitų valstybės institucijų įgaliotų atstovų, taip pat Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovų.“

Vadovaudamasi Įstatymu, Vyriausybė 2018 m. rugsėjo 12 d. nutarimu Nr. 921 (toliau – Nutarimas) sudarė Komisiją – patvirtino jos nuostatus ir sudėtį. Nutarime nustatyta, kad Komisiją sudaro 6 ministerijų (kultūros, socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo ir sporto, teisingumo, vidaus reikalų) bei kitų institucijų atstovai, Komisijai vadovauja Socialinės apsaugos ir darbo ministras.

Komisijos sudėties ir nuostatų atitikimas Įstatymo rengėjų idėjai

Įstatymo aiškinamajame rašte nurodoma: „kadangi daugelio sričių politika turi tiesioginį poveikį šeimų gyvenimui, todėl numatoma laikytis horizontalaus požiūrio ir į šeimos aspektą atsižvelgti visų sričių politikoje. Į šeimos politikos formavimą įtraukiamos visos ministerijos joms pavestose valdymo srityse, o institucijų bendradarbiavimui ir veiksmų koordinavimui numatyta sudaryti tarpinstitucinę Šeimos politikos komisiją prie Vyriausybės“ (*remiantis Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomone dėl Šeimos politikos vaidmens vykstant demografiniams pokyčiams. Valstybių narių dalijimasis geriausia praktika (Tiriamoji nuomonė), 2011-05-04*). Tačiau Vyriausybė savo Nutarimu į Komisijos sudėtį įtraukė tik 6 iš 14 ministerijų atstovus, o vadovavimą bei techninį ir ūkišką aptarnavimą perdavė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai.

XVII Vyriausybė akcentavo šeimai palankios aplinkos kūrimą ir 2019 metų veiklos ataskaitoje teisingai pastebėjo, kad „ekonominis šeimos stabilumas – viena iš sąlygų gerinti demografinę šalies situaciją, stiprinti šeimos institutą ir kurti palankią šeimoms aplinką.“ Tačiau Vyriausybė taip pat pripažino, kad „rasti priemonių ir sudaryti sąlygas šeimoms auginti vaikus, derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus, karjeros galimybes, su kuo mažesniais alternatyviais kaštais“ yra iššūkis.

Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota. Tai gerai, nes kiekvienas pilietis turi teisę į socialinę apsaugą. Tačiau šeimos politika tampa tik socialinės politikos dalimi arba daugelį socialinės politikos sričių apimančiu reiškiniu. Tai lemia siauro šeimos politikos suvokimo laikymasis, apsiribojimas finansinėmis šeimos politikos priemonėmis (išmokos, pašalpos socialinėje rizikoje esančioms šeimoms, mokinio krepšeliai, nemokamas maitinimas, pirmenybė darželiuose gaunant vietą, socialinis

būstas ir pan.) bei silpnas darbo ir šeimos derinimo principo įgyvendinimas, vaikų priežiūros paslaugų prieinamumo neužtikrinimas, išsilavinusių ir aktyvių darbo rinkoje moterų mokama didelė vaikų auginimo „kaina“ ir pan., kas skatina aukštesnius prokreacinius tikslus tarp mažiau išsilavinusių gyventojų, gyvenančių kaimiškose, periferinėse ar prasčiau išsivysčiusiose vietovėse.

Investicijų ekspertai ragina į šeimos politiką žvelgti naujai – per investicijų politikos prizmę, nes investicijos, atitinkančios šeimų poreikius šiandien, tarnaus daug daugiau metų nei apibrėžia ekonominė kaštų naudos analizė bei generuos didžiausią socialinę-ekonominę naudą ateityje. Tai būtų pagrindas, kuriantis įrodymais grįstą viešąją politiką (*angl. evidence based public policy*).

XVIII Vyriausybės programoje numatyti įgyvendinti prioritetiniai projektai „Socialinės apsaugos išmokų adekvatumas ir tvarumas“, „Darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimas. Lygios galimybės“, „Visuomenės sveikatos stiprinimas“, „Universalus verslumas“, „Kryptis – teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema“, „Sąlygų verslui gerinimas ir skaidrumo didinimas“, „Piliečių atsparumas ir aktyvus dalyvavimas stiprinant nacionalinį saugumą“ ir kiti gali sudaryti sąlygas įgyvendinti šeimų poreikius atitinkančias, savarankiškumą skatinančias ir šeimas įgalinančias šeimos politikos priemones.

Siekiant, kad šeimos politika apimtų visas šeimos gyvenimo sritis ir skatintų atsakomybę už savo šeimos gerovę, būtina laikytis horizontalaus požiūrio, t.y. plataus šeimos politikos suvokimo (*atitikmuo – XVIII Vyriausybės programoje numatytas vyrų ir moterų lygių galimybių horizontalusis principas (89.6. punktas)*). Šeimos politika, greta įprastų, apima ir kitų, akivaizdžiai nesusijusių, sričių politikas, kurios tiesiogiai daro įtaką šeimos gerovei:

- susisiekimas (šeimoms tinkamas, patogus ir visiems prieinamas viešasis transportas bei kitos susijusios pervežimo paslaugos, išplėta tinkama dviračių bei pėsčiųjų takų infrastruktūra, pilnas ar dalinis mokesčių už paslaugas kompensavimas ir t.t.);
- būstas (tinkamos gyvenimo sąlygos šeimoms);
- aplinkosauga ir darni plėtra (ekologija, rekreacija, teritorinis atskirties mažinimas, universalus dizainas prekių, paslaugų ir infrastruktūros kontekste ir t.t.);
- ekonomika bei vartojimas (šeimai palankaus ekonominio konteksto kūrimas per darbo rinką, mokesčius, svarbiausius vartojimo pasirinkimus, šeimos verslai ir t.t.);
- sveikatos apsauga (prevencija, diagnostika, gydymas, sveikatinimas) ir kt.

2016 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija rengė Vyriausybės išvados dėl Įstatymo projektą. Svarbi išvalga pateikiama pirminėje išvadoje, visiškai atitinkanti įstatymo projekto rengėjų viziją, kad „šeimos politika yra sudėtinė socialinės apsaugos, užimtumo, švietimo, verslumo skatinimo, sveikatos, kultūros ir kitų viešosios politikos sričių dalis bei apima teisinių, socialinių ir ekonominių priemonių visumą, už kurių įgyvendinimą atsakinga ne tik Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, bet ir visos ministerijos. Pabrėžtina, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kaip šeimos politikos įgyvendinimą koordinuojanti valstybės institucija negali teikti privalomo pobūdžio nurodymų nepavaldiems subjektams, pavyzdžiui, kitoms ministerijoms. Atsižvelgiant į tai, kad Vyriausybė [...] koordinuoja ministerijų ir Vyriausybės įstaigų veiklą, siūlytina nurodyti, kad už šeimos politikos įgyvendinimą atsakinga Vyriausybė.“

Galutinėje Vyriausybės patvirtintoje išvadoje nebeliko suvokimo, kad šeimos politika yra sudėtinė kitų viešosios politikos sričių dalis ir siekiant sklandaus formavimo bei įgyvendinimo turi būti numatytas tarpinstitucinio bendradarbiavimo mechanizmas prie Vyriausybės. Buvo pasiūlyta sukurti patariamąją instituciją prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Pasiūlymai

Siūlome XVIII Vyriausybei atnaujinant personalinę Komisijos sudėtį papildyti ją šių ministerijų atstovais: finansų, ekonomikos ir inovacijų, susisiekimo, žemės ūkio, energetikos ir aplinkos.

Siūlome XVIII Vyriausybei prisiimti atsakomybę už tarpinstitucinės veiklos koordinavimą šeimos politikos srityje ir perimti vadovavimą Komisijai, taip užtikrinti sklandų šeimos politikos formavimą ir sistemišką, kompleksinį šeimos politikos priemonių įgyvendinimą.

Direktorė

Jolanta Ramonienė